

บทที่ 7

บทสรุป

จันทกนิทร คำฉันท์เป็นวรรณคดีที่มีคุณค่าน่าสนใจมากเรื่องหนึ่ง ปรากฏพบว่ามีต้นฉบับอยู่หลายสำนวน และในรูปแบบคำประพันธ์ต่างชนิด ซึ่งเป็นเรื่องยืนยันว่าเคยเป็นเรื่องที่ได้รับการนิยมนับและรู้จักกันอย่างแพร่หลายในอดีต

จันทกนิทร คำฉันท์สำนวนที่นำมาวิจัยนี้เป็นสำนวนที่มีหลักฐานว่าคัดลอกมาจากต้นฉบับของหม่อมสง่า และเป็นสำนวนเด่นที่มีลักษณะเฉพาะ และมีความคมคายน่าสนใจกว่าสำนวนอื่น

แม้วรรณคดีเรื่องนี้จะไม่มีหลักฐานใด ๆ ระบุไว้ถึงประวัติความเป็นมาให้ทราบว่าแต่งขึ้นเมื่อใด และใครเป็นผู้แต่งก็ตาม จากการนำวรรณคดีเรื่องนี้ไปเปรียบเทียบกับวรรณคดีที่มีประวัติความเป็นมากระจางชัดพอควร และมีลักษณะภาษาใกล้เคียงกัน เพื่อพิจารณาในแง่การใช้ถ้อยคำสำนวน และการใช้รูปแบบคำประพันธ์อันจะเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นอิทธิพลของยุคสมัยได้เป็นอย่างดีนั้น ก็ทำให้พบว่าจันทกนิทร คำฉันท์มีความคล้ายคลึงกับวรรณคดีสมัยอยุธยาตอนปลายหลายเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือมุลโผนาคำฉันท์ ทำให้อาจสรุปเป็นข้อสันนิษฐานได้ว่าจันทกนิทร คำฉันท์น่าจะเป็นวรรณคดีสมัยอยุธยาตอนปลาย และเมื่อพิจารณาจากการใช้ถ้อยคำสำนวน และรูปแบบคำประพันธ์ของจันทกนิทร คำฉันท์แล้ว สันนิษฐานได้ว่าน่าจะเป็นผลงานของพระมหานาค (วัดท่าทราย) และน่าจะแต่งขึ้นก่อนมุลโผนาคำฉันท์

ในค่านที่มา จันทกนิทร คำฉันท์สำนวนนี้มีที่มาค่านเนื้อเรื่องจากจันทกนิทรชาตก ซึ่งเป็นชาตกที่ปรากฏอยู่ในชุดทกนิยาย สุตตันตปิฎก และมีที่มาค่านแนวคิดจากพิมพ์นิพนธ์อันเป็นคัมภีร์ในหมวดค่านาน ทั้งนี้ผู้แต่งได้อาศัยแง่มุมสำคัญค่านแนวคิดจากพิมพ์นิพนธ์มาใช้ในการเสนอความคิดสำคัญทางพุทธธรรมเป็นแก่นเรื่อง จันทกนิทร คำฉันท์สำนวนนี้จึงเป็นการนำจันทกนิทรชาตกมาตีความใหม่โดยใช้อุปมาธรรมเป็นแนวคิดหลักแทนแนวคิดเดิมเรื่องความซื่อสัตย์จงรักภักดีของสตรีในเรื่องจันทกนิทรชาตก ค้วยเหตุดังกล่าว

จันทกนิร คำฉันท์จึงเป็นเรื่องที่มีคุณค่าน่าสนใจ เพราะประกอบด้วยความคิดสร้างสรรค์อันเป็นประโยชน์ในการ เผยแพร่หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาให้ผู้อ่านมีความรู้ความเข้าใจอย่างกว้างขวาง ถูกต้อง และลึกซึ้งยิ่งขึ้นโดยอาศัยวรรณคดีอันเป็นที่รู้จักกันดีแล้วนั้นเป็นสื่อ

การศึกษาเรื่องที่มาจากจันทกนิร คำฉันท์นี้ได้เกี่ยวโยงไปถึงการศึกษาเรื่องมโนทัศน์ของผู้แต่งเกี่ยวกับพุทธธรรม ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานสำคัญของเรื่อง ทำให้พบว่าผู้แต่งมีความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมต่าง ๆ ในทางพุทธศาสนาอย่างกว้างขวางลึกซึ้ง หลักธรรมที่ผู้แต่งนำมากล่าวถึงล้วนมีความสำคัญและมีความถูกต้องตรงกับหลักพุทธธรรมทุกประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการหยิบยกอุปมาธรรมอันเป็นธรรมซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการปฏิบัติบำเพ็ญจนสามารถบรรลุธรรมชั้นสูงสุดตามอุดมการณ์ทางศาสนานั้นมาเป็นแก่นเรื่อง ผู้แต่งได้เน้นความสำคัญของหลักธรรมข้อนี้โดยนำมาสัมพันธ์กับความคิดเรื่องกรรม และสัมพันธ์กับธรรมะข้อย่อย ๆ อื่น ๆ อันเป็นหลักประเพณีปฏิบัติทั่วไปของสังคม เพื่อชี้ให้เห็นว่าอุปมาธรรมซึ่งเป็นธรรมที่ครอบคลุมธรรมทั้งปวงนั้นมีความสำคัญเพียงใด

มโนทัศน์ดังกล่าวที่ปรากฏในเรื่องทำให้จันทกนิร คำฉันท์เป็นวรรณคดีที่มีคุณค่าในฐานะวรรณคดีคำสอน ซึ่งประกอบด้วยคำสอนทั้งทางด้านหลักธรรมโดยเฉพาะและทางด้านแบบแผนการประพฤติปฏิบัติของบุคคลตามค่านิยมที่มีพื้นฐานมาจากหลักธรรมในพุทธศาสนา

ทางด้านองค์ประกอบและกลวิธีทางวรรณคดีจันทกนิร คำฉันท์ก็เป็นวรรณคดีที่มีคุณค่าโดยเป็นเรื่องที่มีองค์ประกอบเหมาะสมสอดคล้องกันดี แม้จันทกนิร คำฉันท์จะมีการเปลี่ยนแปลงเรื่องใหม่ทั้งที่ยังอาศัยเนื้อหาสาระละเอียดของเรื่องจันทกนิร ซากอันเป็นต้นเค้าเดิมก็ตาม แก่นเรื่องใหม่นั้นก็ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในองค์ประกอบของเรื่อง ทั้งนี้เป็นเพราะจันทกนิร คำฉันท์มีกลวิธีการประพันธ์ที่แยบยลเหมาะสมในการปรับองค์ประกอบเหล่านั้นให้มีความสอดคล้องกลมกลืนกัน และสามารถช่วยสนับสนุนแก่นเรื่องให้มีความสำคัญเด่นชัดขึ้น นอกจากนี้กลวิธีดังกล่าวยังสามารถสร้างพัฒนาการทางอารมณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและน่าประทับใจ

ส่วนในด้านสุนทรียภาพ จันทกนิมรคำฉันท์เหล่านั้นก็มีความงามค้ำเสียงและความหมายของคำ และมีความเด่นด้วยภาพพจน์แบบต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพพจน์จินตภาพ ความไพเราะงดงามเหล่านี้ทำให้กล่าวได้ว่าจันทกนิมรคำฉันท์ เป็นวรรณคดีที่มีคุณค่าทางวรรณศิลป์เรื่องหนึ่ง

การศึกษาวិเคราะห์จันทกนิมรคำฉันท์ทำให้พบว่าวรรณคดีเรื่องนี้มีความเพียบพร้อมด้วยคุณค่าในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเนื้อหา สาระ กลวิธีการประพันธ์ และความงามเชิงวรรณศิลป์ดังได้กล่าวมาแล้ว จึงนับได้ว่าวรรณคดีเรื่องนี้เป็นวรรณคดีที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งควรได้รับการเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง และอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกของชาติสืบไป

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้คือ ในขณะที่วรรณคดีไทยค้นฉบับตัวเขียนซึ่งยังคงมีการเก็บรักษาไว้โดยมิได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่และยังมีใคร่ผู้ใดค้นคว้าศึกษานั้นยังมีอีกมาก และหลายเรื่องเป็นเรื่องที่มีคุณค่า สมควรที่ผู้สนใจจะได้นำมาศึกษาวิเคราะห์เพื่อเผยแพร่ให้เป็นประโยชน์แก่อนุชน เพื่ออนุรักษ์ และเพื่อขยายขอบเขตความรู้ทางวรรณคดีไทยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น